

VEEL VOORKOMENDE ZIEKTEN EN PLAGEN BIJ BOMEN (7)

In nummer 6 van deze serie is ingegaan op een zeer belangrijke vaatziekte bij de iep, n.l. de iepziekte. Hieronder wordt een andere, minder desastreuze, maar toch niet geheel onbelangrijke vaatziekte besproken die bekend is als Verticillium-aantasting, veroorzaakt door de schimmelsoorten Verticillium albo atrum en Verticillium dahliae. In tegenstelling tot de iepziekte - waarvoor alleen de iep en de nauw verwante Zelkova gevoelig zijn - kan deze ziekte een groot aantal boomsoorten aantasten zoals: Es, Esdoorn, Iep, Catalpa (trompetboom), Tulpeboom, Magnolia, Viburnum (Gelderse Roos) en Kornoelje. Boomsoorten waarbij de ziekte zelden of niet voorkomt zijn ondermeer: Appel, Beuk, Berk, Meidoorn, Lijsterbes, Hulst, Eik, Plataan en Wilg. Coniferen zijn niet gevoelig voor de ziekte.

Het algemene ziektebeeld is een vaak plotselinge verwelking van één of meer takken van de boom. De verwelkte bladeren blijven als regel lang aan de boom.

In jonge bomen verspreidt de ziekte zich relatief snel - de boom sterft in het algemeen 2 tot 3 jaar na infectie - oudere bomen kunnen er nog vele jaren mee leven, ofschoon ze wel ieder jaar een aantal takken zullen verliezen. Vaak vormt zich hierbij enorme hoeveelheden waterlot op de nog niet verwelkte delen van de boom.

De verkleuring van de buitenste jaarring van een doorgesneden aangetaste tak varieert afhankelijk van de boomsoort van olijfgroen tot bruinzwart. In de dünnere takken is de verkleuring niet altijd waarneembaar, in de dikkere takken meestal wel. De schimmel komt voor als saprofiet (d.w.z. levend van dood organisch materiaal) in de bodem en kan op zeker moment - meestal na beschadiging van het wortelstelsel of verzwakking van de boom de wortels binnen groeien en van hieruit de gehele boom verder aantasten. Soms vindt aantasting plaats via wortelkontakten met een reeds zieke boom. Er bestaat geen remedie voor Verticillium-aantasting. Snoei van de aangetaste takken helpt niet omdat de schimmel vanuit de wortels de boom binnengroeit.

Als een boom is aangetast door de schimmel doet men er goed aan om eventuele wortelkontakten met nog gezonde bomen te verbreken - om verspreiding langs die weg tegen te gaan. Als de gestorven boom moet worden vervangen zal men moeten kiezen voor herinplant met niet vatbare soorten. Het is n.l. praktisch nauwelijks haalbaar om de bodem voldoende te ontsmetten, zodat infectie van de nieuwe boom zeker voor de hand ligt.

BOEKBESPREKINGEN

BOMEN IN DE WINTER

Dit boek verdient bijzondere aandacht. In de talloze publicaties aangaande bomen die tegenwoordig verschijnen worden nogal eens onderwerpen aangesneden waar de lezer niet om vraagt of waarvan de schrijvers het fijne niet weten.

"Bomen in de winter" is wat het zegt te zijn; een "gids voor het herkennen van bladverliezende bomen en struiken tijdens hun rustperiode", echt een nieuw onderwerp dus, en het geeft daarover informatie voorzover deze in dit verband zin heeft, zonder overbodigheden of onjuistheden van betekenis.

Om een voorbeeld te geven: van het fysiologisch gebeuren in de grond en in de wortels wordt maar weinig gezegd, omdat het voor wat dit onderwerp betreft niet veel ter zake doet; de processen in de stam en de bast worden wat uitgebreider besproken; wat er in de twijgen, knoppen, bladeren allemaal plaatsvindt wordt duidelijk en volledig uitgelegd. Bovendien, terwijl veel bomenboeken een dorre, pompeuze stijl hebben, is dit boek levendig en pakkend geschreven. De titels van de hoofdstukken nemen het gehele wintergebeuren mee; "De bomen worden kaal", "De bomen zijn kaal" dan gelukkig ook "De bomen lopen uit" en daarna opeens "Vogels en vogelnesten", omdat die in het kale hout zo goed zichtbaar zijn, en verder "Het herkennen van de boom" en de "Handleiding bij de determinatietabel".

Dit laatste hoofdstuk bestaat uit de gebruikte symbolen, de determinatietabel en een uitgebreide beschrijving van 61 soorten bomen en struiken die meer dan anderhalve meter hoog kunnen worden en die in ons landschap veel voorkomen.

Het determineren, hoofdzakelijk aan de hand van de knoppen, gaat gemakkelijk, omdat de korte beschrijvingen vergezeld gaan van uitstekende kleurenfoto's van de twijgen met die van knoppen en van de bast van de stam. Het moet een heel karwei geweest zijn om deze zo compleet en duidelijk bijeen te brengen.

De beschrijving per soort omvat dan toch nog tweederde van het hele boek, en is zo opgewekt, helder en boeiend dat het moeilijk valt het boek uit handen te leggen. Naast de botanische wetenswaardigheden staat er veel zinnigs in over folklore en gebruiksmogelijkheden van iedere soort, en telkens weer de betekenis voor vogels en andere dieren. Ook bij iedere soort de naam in vijf talen, vele foto's en tekeningen van het totale beeld tot de haren op de knopschubben toe, en een tabel met de zichtbare kenmerken die aansluit op de gegevens van de determinatietabel.

Een verklaring van de gebruikte termen, een literatuurlijst en een alfabetisch register met zo'n zeshonderd woorden en namen maken het boek compleet. Vaklieden en liefhebbers, ook zij die al heel wat bomenboeken hebben, zullen blij zijn dit te bezitten.

Bomen in de winter, gids voor het herkennen van bladverliezende bomen en struiken tijdens hun rustperiode.

Auteurs: Wouter de Herder en Claerisse van Veen.

Uitgever: Zomer & Keuning-Ede-1980
ISBN 90 210 304 X
21x13,5x2cm; 256 pag.

Prijs: f 39,90

DRACHTPLANTENGIDS VOOR DE BIJENTEELT

Tallose planten zijn voor hun voortbestaan op bijen aangewezen, en alle bijen op planten. Planten leveren voedsel voor de bijen in de vorm van nectar en stuifmeel. Bij het verzamelen van dit voedsel zorgen de bijen voor de bestuiving van de bloemen die ze bezoeken. Na deze bestuiving kan bevruchting plaatsvinden en kunnen zaden en vruchten worden gevormd. Bijen zijn dus van essentieel belang voor de instandhouding van bepaalde plantesoorten, terwijl de zaden en vruchten als voedsel dienen voor vele vogels en andere dieren. Ook vele land- en tuinbouwgewassen zijn voor een goede opbrengst afhankelijk van de bijen. Het is dus duidelijk dat bijen erg belangrijk zijn. De meeste bijenvolken lijden

echter een kwijnend bestaan door gebrek aan voedsel.

In dit boek zijn de planten die als voedselbron voor de bijen van belang zijn (drachtplanten) geïnteriseerd. Er is een indeling gemaakt in planten die in het voorjaar, de zomer en het najaar bloeien. Bovendien worden de hulpdrachtplanten en de drachtplanten onder de geneeskrachtige kruiden en tuinkruiden beschreven. Tot slot worden alle wilde drachtplanten opgesomd. De inleidende hoofdstukken behandelen algemene informatie over bijenteelt en drachtplanten, zoals het voedsel en het werkgebied van de bijen bij gewassen, het reizen met bijen en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

Dit boek is in de eerste plaats bedoeld voor alle imkers. Daarnaast is het zeer nuttig voor iedereen die is belast met aanleg en beheer van beplantingen en voor de telers van land- en tuinbouwgewassen die voor bestuiving afhankelijk zijn van bijen. Bovendien is dit boek waardevol voor diverse onderwijsdoeleinden.

Van bomen als drachtplanten worden in dit boek o.m. beschreven esdoorn-, kastanje-, wilgesoorten, lijsterbes, lindesoorten, tamme kastanje en acacia's.

L.G.M. Hensels, Drachtplantengids voor de bijenteelt, 125 blz., 48 kleurenfoto's. Prijs f 25,--.

Uitgave Pudoc, Postbus 4, 6700 AA Wageningen, tel. 08370 - 19 14 6.

DE TEELT VAN WALNOTEN, DOOR S.J. WERTHEIM

Eindelijk is er een Nederlands boekje over de walnoot! De auteur is verbonden aan het Proefstation voor de Fruitteelt te Wilhelminadorp, en heeft zich met kennelijk plezier verdiept in de teelt van dit voor fruittelers anders onbekende gewas. In de omringende landen en in de USA bestaat vrij veel ervaring en literatuur over de noteboom, en er zijn bedrijfsvormen waar men bewust èn noten èn een mooie klos notenfineer probeert te telen, maar deze kennis is grotendeels aan Nederland voorbijgegaan. Nadat het instituut voor Veredeling van Tuinbouwgewassen in de vijftiger jaren een klein veredelingsproject afsloot heeft gelukkig de boomkweker Van 't Westeinde in 's Heer Arendskerke nog steeds aandacht aan de teelt en aan het assortiment gegeven, zodat niet alle lokale ervaring met de soort hier verloren is gegaan.

Het boekje geeft een overzicht van vele Juglanssoorten, en beperkt zich dan vrijwel geheel tot de (zo gedoopte) gewone walnoot, Juglans regia. Zoals men van een fruitteler zou kunnen verwachten, wijdt de auteur veel aandacht aan bloei, bestuiving en vruchtzetting van de boom: vaak zijn noten obligate kruisbestuivers, waarbij de pollenleveranciers dan nog zó uitgekozen moest worden dat hij niet te vroeg of te laat bloeit. Enkele rassen

zijn echter apomictisch en kunnen ook in celibataire eenzaamheid volop vrucht dragen. Voor velen zal het nieuw zijn te lezen dat er vele en zo verschillende rassen of klonen van walnoot worden onderscheiden en geteeld. Het is een verdienste van het boekje dat het daar juist de nadruk op legt.

De groeiplaatseisen worden met de nodige voorzichtigheid aangeduid. Het feit dat er volgens een CBS-kaartje van 1952 weinig notebomen voorkomen boven de lijn Rotterdam-Almelo wordt gezien als een indicatie dat de boom het door de koudere zomers daar erg moeilijk heeft. Zwarte walnoot zou het nog goed doen op nattere en zuurdere bodems dan de gewone walnoot, en wordt voor die groeiplaatsen dan ook aanbevolen als onderstam. Zowel late nachtvorst als ook veel wind is uit den boze. Juist omdat de omstandigheden in Nederland voor de noot nogal eens marginaal zijn, is een goede rassenkeuze een noodzaak.

De notenteelt heeft overigens zijn moeilijke kanten. Een kernpunt is dat zelfs de jonge boom moeilijk te verplanten is. De vlezige wortel wordt gauw beschadigd en heeft een gering regeneratievermogen. Als de verplanting niet perfect verlopen is kan het vele jaren duren voor de boom weer flink aan de groei gaat. Een ter plaatse gezaaide noteboom heeft die problemen niet, maar is nooit meer dan een willekeurige zaailing die misschien pas laat of helemaal geen vruchten draagt, geregeld in het voorjaar bevriest of in een strenge winter afsterft. Wie een goed ras wil hebben moet een jonge geënte, goed gekweekte plant kopen en die zorgvuldig volgens voorschrift planten. Uit het boekje blijkt hoeveel er nog onbekend is over de teelt: zelfs over de onderstammen en over de wenselijkheid van de snoei staat het onderzoek nog in de kinderschoenen. Stekken lukt niet bij de walnoot; zou de microvermeerdering hier uitkomst kunnen brengen?

Op de landschappelijke aspecten gaat de auteur niet zo zeer in. Vroeger was de noot een gewone verschijning in veel streken, vooral langs en op de dijken. Men leze Jac P. Thijsse in *Onze Grote Rivieren!* Hun verdwijnen is een groot landschappelijk verlies. We hebben geleerd daar drie schuldigen voor aan te wijzen: Waterstaat die geen bomen op dijken wil, de geweercolfmakers uit de eerste wereldoorlog, en de strenge winters. Misschien echter moeten we daaraan toevoegen dat appels en peren ook niet meer langs wegen en dijken geteeld worden en dat aanplant en onderhoud van zulke beplantingen bij onze huidige welvaart kennelijk niet meer lonen. Voor een come-back van de noot in het landschap zou het wenselijk zijn dat de landschapsbouwer kon beschikken over gezonde en fors groeiende rassen die weinig of geen vruchten dragen, maar daar is uiteraard nooit op geselecteerd. Voor gebruik in erfbe-

plantingen is het natuurlijk wèl wenselijk dat er noten aan de boom komen, maar ook daar is de vorming van een mooie forse boom een vereiste: het oog wil ook wat. In hoeverre de opgesomde rassen voor dit doel geschikt zijn is niet geheel duidelijk. De auteur verklaart het woord "okker"-noot via de oude vorm "noker" uit het Latijnse "nucarius", en zo staat het ook in de etymologische boekjes. Het is echter de vraag of de naam geen veel oudere wortels heeft: in Kashmir, waar de wilde en de gekweekte walnoot naast elkaar voorkomen, heet de soort in de heersende Indogermaanse taal nl. "okhar", "akhar", "akrot", "khor". Is het gewaagd om in verband met de kleurstof in de notebolsters bovendien aan enige verwantschap met de kleurnaam oker te denken? Het boekje is te verkrijgen door f 10,-- te gireren op postrekening 495017 van het Proefstation voor de Fruitteelt in Wilhelminadorp. Dit Proefstation heeft het uitgegeven in samenwerking met het Consulentschap in Algemene Dienst voor de Fruitteelt als no. 5 in de serie Teeltbeschrijvingen. (Recensie: H.M. Heybroek, secretaris Nederlands Bosbouw tijdschrift.)

DONATEURSEXCURSIE NAAR KALMTHOUT

Voor de excursie met donateurs naar het arboretum te Kalmthout die de Bomenstichting op 24 oktober 1981 organiseerde hadden zich 72 deelnemers opgegeven, en mede dankzij het gunstige weer waren zij vrijwel allen gekomen.

Het arboretum te Kalmthout is in het midden van de vorige eeuw opgezet door een kweker met liefhebberij voor rariteiten. De familie De Belder heeft daar gebruik van gemaakt, en heeft na 1952 de collectie enorm uitgebreid en de aanleg in zijn tegenwoordige lieflijke vorm gebracht. Alleen al het kijken naar bomen is hier een belevenis. Wanneer men dan nog overstroomd wordt met informatie over herkomst, eisen van bodem en klimaat, oorzaken van de prachtige herfstkleuren, en van afwijkende vormen, bijzondere gebruikseigenschappen, en ga zo maar door, dan vliegt de tijd.

Gezien de duidelijke belangstelling en het enthousiasme van de donateurs zal dit arboretum binnen afzienbare tijd nog wel eens doel van een excursie worden. Dan wellicht in het voorjaar, om de bloei mee te maken.

Men hoeft daar overigens niet op te wachten en kan op eigen gelegenheid naar Kalmthout gaan. Het arboretum is dagelijks van begin maart tot eind november geopend van maandag tot en met vrijdag van 9 tot 17 uur en zaterdag en zondag van 13 tot 17 uur. Er zijn trouwens naast de vele bomen minstens evenveel heesters en struiken te bekijken, en er is een collectie vaste planten, waarbij een heidetuin en een kruidentuin en bovendien een biologische moestuin.

De vakman zal het interesseren dat het arboretum niet alleen een kijkspel is, maar dat er ook baanbrekend selectiewerk verricht wordt met allerlei houtsoorten. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij: Sekretariaat Arboretum Kalmthout V.Z.W. B 2180 Kalmthout België

DIASERIE "BOOM IN BEELD"

Het Landelijk Comité Nationale Boomfeestdag, het I.V.N. (Instituut voor Natuurbeschermingseducatie) en de Bomenstichting gaan gezamenlijk een reeks van diaserieën maken met als onderwerp de in Nederland voorkomende boomsoorten. Per serie zullen twee boomsoorten worden behandeld.

De eerste serie die na 1 februari 1982 verschijnt gaat over de berk en de eik. Met behulp van 24 dia's wordt het voorkomen en gebruik van bomen voor de mens in verleden en heden behandeld. Daarnaast wordt ook de boomvorm, stam, blad, vrucht, zaad en verspreiding besproken. De geluidscassette is ingesproken door Bert Garthoff.

De duur van de serie is max. 20 minuten. De serie is geschikt voor gebruik op scholen.

Prijs:

Bij voorintekening tot 1 februari 1982 kost de serie:

- met geluidscassette f 27,50
- zonder geluidscassette f 22,50

Bij bestelling na 1 februari 1982 kost de serie:

- met geluidscassette f 30,--
- zonder geluidscassette f 25,--

Hoe te bestellen:

U kunt de serie bestellen door het vermelde bedrag over te maken op postgirorekening nr. 2108755 t.n.v. Penningmeester Bomenstichting onder vermelding van serie nr. 1 "Boom in beeld".

Na 1 februari 1982 wordt de diaserie aan U toegezonden.

Ook de betekenis van de boom in de natuur en de toepassing daarvan in ons maatschappelijk leven wordt behandeld. De expositie is te bezichtigen tot en met zondag, 28 maart 1982 in het documentatiecentrum van de "Jochumhof" te Tegelen.

Met uitzondering van carnaval (21-23 februari) is de "Jochumhof" geopend van 14 tot 17 uur, ook op zaterdag en zondag. Groepen kunnen na afspraak een rondleiding krijgen, ook buiten de normale openingstijden van de tuin.

Inlichtingen:

Educatieve Dienst "Jochumhof", Postbus 3015, 5930 AA Tegelen (Maashoek 2b Steyl). Telefoon 077-33020.

ZOJUIST VERSCHENEN 4e DRUK VAN DE IONA-TUINENGIDS

De IONA-Tuinengids waarvan de 3e druk in 1979 verscheen, is nu in een 4e, geheel herziene, herdruk uitgekomen.

De gids beschrijft de in ons land bestaande voor iedereen (onder bepaalde voorwaarden) toegankelijke stijl- en heemtuinen, parken en arboreta.

In de gids zijn de toegangsregels en tijden vermeld. Een lijst met bijzondere en monumentale bomen en hun standplaats is in het boekje opgenomen.

De gids kost f 12,50 per stuk inclusief verzendkosten en is ook via de Bomenstichting te bestellen door het bedrag over te maken op postgirorekening nr. 2108755 t.n.v. Bomenstichting Utrecht.

EXPOSITIE "UIT HOUT GESNEDEN"

Een tentoonstelling die vertelt over de boom als organisme, de herkenning van enkele belangrijke nederlandse bomen en de verwerking van hout en andere boomdelen in de industrie en kunstnijverheid. Het zachte hout van de Linde bijvoorbeeld is geschikt voor houtsnijwerk, het sap van de berk wordt verwerkt in haarwater. Populiereknoppen en het blad van de appelboom vinden toepassing bij het verven van wol, terwijl leerlooierijen dankbaar gebruik maken van eikebast.